

PODSTAWOWE PRZEJAWY AUTYZMU

1. Trudności w relacjach społecznych
2. Trudności w komunikacji werbalnej
3. Trudności w komunikacji niewerbalnej
4. Trudności w rozwoju zabawy i wyobraźni
5. Niechęć do zmiany przyzwyczajeń

Manifestowanie obojętności.

Przylączenie się do innych tylko wtedy, gdy osoba dorosła je do tego nakłania i mu towarzyszy.

Jednostronna aktywność.

Wyrażanie potrzeb przez używanie ręki dorosłego.

Brak zabawy z innymi dziećmi.

Bezustanne mówienie tylko na jeden temat.

Powtarzanie słyszanych słów i dźwięków bezpośrednio po ich usłyszeniu (echolalia).

Dziwaczne zachowania.

Nieadekwatny do sytuacji śmiech.

Bezmyślne manipulowanie trzymanymi w ręku przedmiotami lub wprawianie ich w ruch obrotowy.

Brak kontaktu wzrokowego.

Potrzeba niezmienności.

Brak zabaw twórczych, opartych na wyobraźni.

Lecz u niektórych duża sprawność w wykonywaniu pewnych czynności, ale nie w zadaniach, które wymagają zrozumienia społecznego.

Autyzm to całościowe zaburzenie rozwoju objawiające się najczęściej przed ukończeniem 3 roku życia dziecka (autyzm dziecięcy) lub po ukończeniu 3 roku życia (autyzm atypowy). Są to zaburzenia relacji i porozumiewania się z innymi osobami oraz tendencja do nietypowych, dziwnych, stereotypowych zachowań i zainteresowań, ograniczenie różnorodności zabawy. Wczesne oznaki takich nieprawidłowości rozwojowych są najbardziej zauważalne w naturalnych relacjach i sytuacjach domowych, rodzinnych. Dlatego pierwsi spostrzegać je mogą rodzice.

Niekiedy sygnał wypływa od członków dalszej rodziny, opiekunek, lekarzy, wychowawców przedszkolnych, psychologów lub innych osób mających kontakt z dzieckiem. W przypadku takich podejrzeń, warto szybko zgłosić się na wizytę do specjalistycznego ośrodka.

Zdrowotnych ICD-10, opracowaną przez Światową Organizację Zdrowia (WHO), aby zdiagnozować u dziecka autyzm, muszą wystąpić nieprawidłowości (nieprawidłowy rozwój, opóźnienie rozwoju, zahamowanie rozwoju lub regres – cofnięcie w rozwoju) w następujących obszarach:

- **interakcji społecznych,**
- **komunikacji,**
- **zachowań,**

Istotny jest tu jednak fakt, że nie ma dwójki identycznych dzieci z autyzmem – nasilenie objawów i cech autystycznych jest różne u każdego z nich. Także moment pojawienia się różnych nieprawidłowości jest kwestią indywidualną – u części dzieci występują one, bowiem od urodzenia, a u innych pojawiają się niespodziewanie, po wcześniejszym względnie prawidłowym rozwoju. Rodzice opisując ten moment, często wspominają, że dziecko nagle zaczęło się wycofywać z kontaktu, skupiać raczej na przedmiotach niż osobach w otoczeniu, przestało się nimi interesować, a także wypowiadać słowa czy reagować na mowę.

Interakcje społeczne

U tych dzieci występuje jakościowe upośledzenie zdolności do uczestnictwa w naprzemiennych kontaktach społecznych, zarówno w kontakcie z dorosłymi, jak i z innymi dziećmi. W pierwszym przypadku już kilkumiesięczne dzieci mogą nie reagować na próby inicjowania kontaktu przez matki, nie uśmiechać się na widok rodziców, nie uspokajać się, gdy są brane na ręce, a czasem wręcz sztywnieć i odsuwać się od trzymającej je osoby. Starsze dzieci mogą nie wykazywać oznak emocjonalnego przywiązania do najbliższych, nie różnicować swojego zachowania w stosunku do znanych i obcych im osób. Dzieci te często unikają kontaktu wzrokowego i fizycznego, zdają się nie zauważać dorosłych, pozostawione bez opieki nie reagują, nie poszukują wzrokiem bliskich. Słabo lub w ogóle nie odpowiadają na emocje innych, nie odwzajemniają uśmiechu, nie interesują się, kiedy ktoś płacze, nie reagują na sytuacje powszechnie uznane za zagrażające. Inna grupa dzieci zdaje się traktować dorosłych przedmiotowo – potrafią używać ich ręki, by po coś sięgnąć, wciskać

się w nich, niemal „przyklejać” do opiekuna. Wymagają także nieustającej uwagi i zainteresowania, jednak ich nie odwzajemniają.

Zaburzenia w interakcjach społecznych w autyzmie są szczególnie widoczne w **relacjach z rówieśnikami** – dzieci zdają się niezainteresowane kontaktem, nie biorą udziału we wspólnej zabawie, nie inicjują kontaktu z innymi dziećmi lub nie utrzymują go po uzyskaniu odpowiedzi. Bawią się jakby obok, równolegle, ale nie razem. Nie dzielą pola uwagi i zainteresowań rówieśników. Szczególnie widoczne staje się to między 3 a 5 rokiem życia, kiedy to nawiązywanie relacji rówieśniczych jest podstawowym celem prawidłowo rozwijających się dzieci, a naśladowanie zachowań społecznych podstawą ich aktywności.

W tym czasie u dzieci z autyzmem **nie obserwujemy zainteresowania zabawami w dorosłych**, chęci ich naśladowania, upodabniania się do idoli czy posiadania ubrań i zabawek, którymi są zachwyceni ich rówieśnicy. Dzieci te nie dzielą i nie przejmują obszarów ich zainteresowań, nie zależy im na imponowaniu innym i odnoszeniu sukcesów.

Dodatkowo, u znacznej części dzieci występują wyraźne trudności z nawiązywaniem i utrzymywaniem kontaktu wzrokowego; zdają się go unikać, omiatają osobę wzrokiem lub zdają się patrzeć „przez ludzi”. Stale wyglądają na zamyślane lub zajęte „swoimi sprawami”.

Jest jednak grupa dzieci, u których kontakt wzrokowy jest wręcz nadmiernie nasilony. Dzieci te wpatrują się w drugą osobę nachalnie; często towarzyszy temu rodzaj „wiernego i intensywnego” naśladowania zachowań obserwowanej osoby i duże trudności z rozumieniem mowy.

Komunikacja

U osób z autyzmem występują zaburzenia zarówno w komunikacji werbalnej, jak i niewerbalnej. Deficyty w komunikacji niewerbalnej są często bardzo duże i obejmują nie tylko brak umiejętności nadawania adekwatnych do sytuacji komunikatów, lecz także nieumiejętność ich odbierania i interpretowania.

Osoby dotknięte autyzmem często nie potrafią odczytywać mimiki oraz gestów innych ludzi; są one dla nich nic nieznaczącymi ruchami. Podobnie, gdy osoby z autyzmem próbują się komunikować, spontaniczne gesty, postawa ciała czy mimika twarzy, nie kompensują w naturalny sposób ich braku mowy. Dodatkowo, niezrozumiałe komunikaty niewerbalne mogą wywoływać u nich lęk i, w konsekwencji, powodować jeszcze większe wycofanie ze społecznych interakcji.

Nie mniej istotne są deficyty w komunikacji werbalnej. Większość dzieci z autyzmem ma duże problemy z uaktywnieniem mowy. Jest to najczęściej zgłaszana przyczyna niepokoju rodziców we wczesnym etapie rozwoju dziecka. Nawet u dzieci mówiących, mowa często nie służy do komunikowania się z otoczeniem, wyrażania swoich potrzeb i stanów emocjonalnych, zdobywania wiedzy o świecie czy podejmowania dialogu z innymi ludźmi. Odpowiedzi na zadawane pytania są często krótkie i lakoniczne, nie prowadzą od jednego tematu do drugiego.

Najbardziej charakterystycznym dla autyzmu zaburzeniem mowy jest **echolalia**. Jest to powtarzanie słów, zdań, a czasem całych usłyszanych wypowiedzi, zazwyczaj pozbawione zrozumienia. Możemy mieć do czynienia z jej dwoma rodzajami: **echolalią bezpośrednią**, czyli natychmiastowym powtórzeniem słów rozmówcy (przy zachowaniu struktury gramatycznej, np. „Chcesz pić?” – odpowiedź – „Chcesz pić”) lub **echolalią odroczonej**, polegającą na przytaczaniu przez dziecko usłyszanych wcześniej zdań, fragmentów tekstów (np. bajek, programów telewizyjnych, zasłyszanych fraz, zwrotów).

Bardzo charakterystyczne dla dzieci z autyzmem jest również **zamienianie zaimków**. Zazwyczaj polega ono na używaniu zaimków „ty” lub „on/ona/imię dziecka”, gdy dziecko mówi o sobie, np. „Franek idzie na spacer”, „Chcesz sok”, „Klaudia bawi się misiem”.

Ponadto osoby z autyzmem mają **trudności ze rozumieniem metaforycznego znaczenia słów** i sytuacji, żartów czy ironii. Usłyszane wypowiedzi rozumieją bardzo dosłownie bez uwzględnienia przenośni i kontekstu.

Kolejną cechą wyróżniającą mowę osób z autyzmem są pojawiające się (np. w sytuacji stresowej, nudy lub nadmiernego napięcia) stereotypie językowe, perseweracje oraz zadawanie wciąż tych samych pytań.

Zachowanie

Za jedną z charakterystycznych cech zachowania osób z autyzmem uważa się **stereotypowe, rytmiczne manieryzmy ruchowe**. Mogą one dotyczyć powtarzania ruchów własnego ciała (np. kołysanie się, kręcenie się wokół własnej osi, trzepotanie palcami) lub poruszania w ten sposób przedmiotami (np. stukanie zabawką w podłogę czy kręcenie sznurkiem). Zachowania te są wywołane zaburzeniami równowagi organizmu w zakresie odbioru bodźców ze świata zewnętrznego (nadwrażliwości, niedoboru bodźców lub tzw. białego szumu).

Dzieci **nadwrażliwe sensorycznie** odbierają docierające do nich bodźce zbyt silnie: zatykają uszy przy najmniejszym hałasie, denerwują się przy najlżejszym zapachu, dotknięciu; nawet muśnięcie może spowodować ból. Często nie chcą jeść wielu potraw, a ich oczy są bardzo wrażliwe. Z kolei zbyt mała wrażliwość dróg sensorycznych powoduje, że do mózgu nie dociera wystarczająca ilość informacji i dziecko domaga się bardzo silnych bodźców (lubi głośne dźwięki, ostre zapachy i smaki, bardzo mocny ucisk i dotyk, ostre światło). Ostatnia grupa to dzieci, u których części mózgu odpowiedzialne za odbiór i integrację bodźców sensorycznych funkcjonują nieprawidłowo, przez co same wytwarzają szum i zakłócenia (wewnętrzny hałas, który zaburza prawidłowe odbieranie bodźców ze świata zewnętrznego). Dzieci te mogą słyszeć odgłosy dochodzące z ich organizmu (krążenie krwi, proces trawienia), mieć w ustach ciągle jakiś smak czy odczuwać wrażenie, że ciągle coś je dotyka.

Często **zachowanie i zainteresowania** osób dotkniętych autyzmem określa się jako „sztywne”. Sztywność w zachowaniu przejawia się między innymi w braku elastyczności,

nieumiejętności dostosowania się do zaistniałych zmian, przywiązaniu do rytuałów i schematów. Dokładnie usystematyzowany porządek dnia, ściśle określone reguły i zasady, brak „niespodzianek” powoduje, że sytuacja jest dla nich jasna i przewidywalna, a dzięki temu – bezpieczna.

Wspomniana „sztywność” może przejawiać się także w zainteresowaniach. Dzieci cierpiące na autyzm mogą być silnie zaabsorbowane pewnymi przedmiotami. Mogą je kolekcjonować, bawić się wyłącznie nimi i nie pozwalać na ich zabranie nawet na chwilę. Próba rozłączenia z „ukochanym” obiektem kończy się często głośnym protestem (płacz, krzyk).

Przedstawiony powyżej opis triady symptomów nie wyczerpuje pełnej charakterystyki osób dotkniętych autyzmem. Różnice indywidualne pomiędzy poszczególnymi dziećmi w przypadku tego zaburzenia są ogromne i nie sposób, w krótkim opisie, zawrzeć wszystkich zachowań, stanów i sposobów funkcjonowania wszystkich osób z autyzmem. Niemniej pozwala dostrzec szerokie spektrum problemów, z jakimi borykają się osoby dotknięte autyzmem oraz ich rodziny. **Jeżeli rodzic podejrzewa, iż jego dziecko ma cechy charakterystyczne dla autyzmu powinien zgłosić się do placówki specjalistycznej diagnozującej te zaburzenia.**

Opracowała: Wioletta Dzwonkowska
(pedagog specjalny, terapeuta)